

SVARBIAUSIŲ UGDYMO MOKSLO TERMINŲ APIBRĖŽTIS

Vincentas Lamanauskas
Šiaulių universitetas, Lietuva

Pastaraisiais metais gana aktyviai imta diskutuoti dėl pagrindinių švietimo terminų. Ir tai natūralu, nes per paskutinius du dešimtmečius ugdymo (švietimo) srities terminija išsiplėtė, į edukacijos mokslų apyvertą pateko daug naujų terminų. Iš vienos pusės tokius pokyčius sąlygojo sparti ugdymo mokslo raida, gausūs teoriniai ir empiriniai tyrimai, iš kitos pusės, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atsivėrė naujos galimybės susipažinti su tarptautine praktika, ją pritaikyti Lietuvos ugdymo praktikoje. Kaip pastebi V. Salienė, į aktyvią edukologijos terminų vartoseną ateina *vertybinių nuostatų, kompetencijų* terminai (Salienė, 2009). Per visą laikotarpį po 1990 buvo išleisti du žymesni veikalai, skirti edukologijos terminams (Jovaiša, 1993; 2007). Reikia pasakyti, kad antroji L. Jovaišos knyga kur kas išsamesnė ir labiau atitinka įvykusius pokyčius edukologijoje bei gretutiniuose moksluose. Suprantama, dėl didelės apimties ir kitų objektyvių ir subjektyvių dalykų ir šiame žodyne ne visi pastaruoju metu vartojami edukologijos terminai aptariami, tačiau, kaip pastebi V. Targamadžė, tai išties edukologijos lobynas (Targamadžė, 2007).

2010 metais Lietuvoje buvo inicijuotos įvairios diskusijos edukologijos terminijos klausimais. Š. m. vasario 11 d. Lietuvos Respublikos Švietimo taryba ir Vilniaus pedagoginis universitetas inicijavo edukologijos mokslininkų pasitarimą dėl edukologijos terminų vartojimo edukologijos mokslinėse publikacijose, pedagoginėje veikloje ir švietimo dokumentuose. Kaip parodė praktika, labai sunku rasti bendrus sprendimus. Edukologijoje įsigalėjo daugiaprasmiškumas, gausybė įvairių sinonimiškų terminų, pats naujų terminų atsiradimo procesas iš esmės nevaldomas, chaotiškas. Nemaža dalis naujų terminų prieštaringi (pvz, vystomasis ugdymas (švietimas) (angl. *development education*), globalus ir / ar tarptautinis švietimas). Lieka nebeaišku, kokia pagrindinių (ašinių) terminų vieta visoje edukacinės terminijos sistemoje, kaip išlaikomas (ir ar išlaikomas) visos terminų sistemos hierarchiškumas.

Tarptautiniu mastu egzistuoja gausi patirtis sisteminant įvairius švietimo srities terminus. Kuriami tiek universalūs, tiek atskirų sričių (ar šakų) tezaurai. Vienas iš tokių yra UNESCO tezasauras (angl. *UNESCO Thesaurus*). Šis tezasauras apima švietimo, mokslo, kultūros, humanitarinių ir socialinių mokslų, informacijos ir komunikacijos, politikos, teisės ir ekonomikos terminus. Švietimo sričiai reikšmingas yra Europos švietimo terminų tezasauras (angl. *Thesaurus for Education Systems in Europe – TESE*). Tai yra daugiakalbis edukologijos terminų žodynas. Reikia akcentuoti tai, kad šis tezasauras parengtas laikantis tarptautinių ISO standartų.

Akivaizdu, kad turime būti susipažinę ir gebėti naudotis tarptautiniais terminų žodymais, gebėti juos adaptuoti. Kita vertus, neišsvengsime ateityje ir naujų terminų įtraukimo į mokslo apyvertą. Nereikėtų pamiršti, kad mokslas yra atvira sistema, nuolat kintanti, pasipildanti ir atsinaujinanti sąveikaudama su kitomis sistemomis. Tačiau pastaraisiais metais pastebima gerokai negatyvi tendencija – vartoti kuo daugiau įmančių terminų ar sąvokų, tikintis, kad pats darbas taps solidesnis, moksliškesnis. Pavyzdžiui, įvairiuose šaltiniuose (daugiausia internete) galime aptikti tokių keistų terminų kaip „edukacinė pamoka“, „edukacinis paedukavimas“, „edukacinis filmas“, „edukatyvus žmogus“, „edukatorius“ ir t. t. Dar daugiau, panašaus pobūdžio terminai „užvaldė“ ir rimtąjį mokslą. Pavyzdžiui, 2002

metais Kauno technologijos universitete buvo apginta edukologijos daktaro disertacija, pavadinimu „*Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos efektyvumo vertinimas: švietimo subjektų interesų raiška ir kongruencijos ypatumai*“. Ir kokia prasmė čia pavartoti sąvoką „*kongruencija*“? Kongruencija [lot. congruentia]: 1. atitikimas, sutapimas; 2. geom. dviparametrė kreivių šeima (<http://www.terminai.lt/zodynas/kongruencija>). Tikėtina, kad autoriai šią sąvoką pavartojo pirmąją reikšmę. Taigi ar žodžių „atitikimas“, „sutapimas“ pakeitimas lotyniškuoju „kongruencija“ suteikė temos formuluotei moksliskumo? Labai abejotina. Arba kitas pavyzdys. Disertacijos pavadinimas „*Studentų mokymosi aplinkų susiformavimui iš universiteto bibliotekos edukacinės aplinkos įtaką darantys veiksniai*“. Disertacija buvo apginta 2005 metais taip pat Kauno technologijos universitete. Pavadinimo formuluotė griozdiška, nerišli ir menkai mokslinė. Kur kas paprasčiau būtų formuluoti kad ir taip: „*Akademinės bibliotekos poveikis (įtaka) studentų mokymuisi*“. Tokių pavyzdžių galima pateikti daugybę ir tai tik parodytų, kad edukologijos terminijos (ir ne tik) baruose ne viskas klostosi gerai. Mokslas yra mokslas, o ne žodžių žaismas ar įvairus jų kompiliavimas (pastaruoju metu labai mėgstamas vadinamųjų „edukologų kokybininkų“). Suprantama, moksle visuomet bus situacijų, kada nerasime tinkamo termino lietuvių kalba arba tas terminas nebus adekvatus semantiniu požiūriu. Kaip pavyzdį galima paminėti terminą „*stebėseną*“, kuriuo keičiamas tarptautinis plačiai vartojamas terminas „*monitoringas*“. Tačiau, jei tik įmanoma, protinga naudoti atitinkamus lietuviškus terminus. Tokių niekuo nepagrįstų sąvokų vartojimas mokslinėje kalboje negalimas. Naujus terminus būtina pagrįsti metodologiškai.

Nepretenduoju į išsamią edukologijos terminų analizę galima pateikti pagrindinių edukologijos terminų definicijas laikantis sisteminės prieigos principo (Lamanauskas, 2004).

Ugdymas – organizuotas, tikslingas ir kryptingas gyvenimo patirties (žinių, gebėjimų, vertybių) įgijimas gyvenimui (pažinimui, apmąstymui, veikimui).

Švietimas – situacinis asmens (asmenybės) ir visuomenės orientacijos esamoje aplinkoje išplėtimas įvairiais aspektais.

Auklėjimas – (ugdymo) procesas, kai vertybėms ir gebėjimams sąveikaujant formuojama asmens moralė (dora).

Lavinimas – asmenybės brandą laiduojančių parametų visapusiškas, nuolatinis ir sistemingas plėtojimas bei tobulinimas.

Mokymas – (ugdymo) procesas, kai žinių ir gebėjimų sąveikos pagrindu formuojamas asmens intelektas.

Dėl terminų vartojimo iš esmės nėra visiškai sutarta tarp edukologijos specialistų. Ir vargu ar tokį sutarimą galima pasiekti, nes tie patys terminai skirtinguose kontekstuose įgyja kitokias reikšmes ir gali būti skirtingai interpretuojami. Ugdymas visų pirma sudėtingas, įvairialypis fenomenas. Iš vienos pusės ugdymu siekiame, kad asmuo įgytų žinių ir gebėjimų (intelektu formavimas), iš kitos pusės – kad gebėtų pažinti ir suvokti vertybių pasaulį (moralės formavimas).

Taigi neturėtume elgtis taip, tarsi imituotume „mokslo darymą“, bet realiai nedaug ką teįneštume į ugdymo mokslo aruodą. Kitaip sakant, nederėtų užsiiminėti edukaciniais tauškalais (angl. *edu-babble*), tuščiažodžiu (rus. *пустословие; словоблудие*), kas pastaraisiais metais gana ryšku edukologų bendruomenėje. O juk terminija turi būti maksimaliai aiški ir tiksli, vienareikšmė. Tai yra esminis siekinys. Vienas iš kertinių terminologijos principų – maksimalus tikslumas. To reikia siekti, o ne elgtis priešingai didinant chaosą.

Akivaizdu, kad terminologinė painiava šiuo metu tik didėja. Negalėtumėme prieštarauti naujų terminų įtraukimui į ugdymo mokslo (edukologijos) apyvartą. Tačiau neretai tai tampa tiesiog mada, tarsi privalomu pseudonaujumo atributu, kuris mažai ką bendro turi su mokslu. Galima aptikti publikacijų, kuriose autoriai siūlo naujus terminus, tačiau nesivargina nei jų paaiškinti, nei pagrįsti metodologiniame kontekste. Ugdymui, kaip sudėtingai sistemai, būdinga hierarchinė sandara ir funkcionavimo organizacija. Lengvai keisdami kurį nors terminą arba įtraukdami naują iš esmės bandome keisti sistemą neretai negalvodami apie pasekmes. Nauji terminai negali būti savitiksliis dalykas. Ugdymas (švietimas) akivaizdžiai daugialygmeninė, hierarchinė, sudėtinga ir besivystanti socialinė sistema, reikalaujanti sisteminio požiūrio, sisteminės analizės, sisteminio tyrinėjimo apskritai – šiuo atveju ugdymo mokslo terminijos aspektu.

Literatūra

- Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas.
- Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius.
- Lamanauskas V. (2004). *Ugdymas: aksiomatinis ir sisteminis aspektai*. Vilnius: UAB Ciklonas, 108 psl.
- Salienė V. (2009). Lietuvių kalbos ugdymas: žinios, mokėjimai, kompetencijos. *Pedagogika*, T. 95, p. 139–145.
- Targamadžė V. (2007). Profesoriaus L. Jovaišos „Enciklopedinio edukologijos žodyno“ aptartis. *Acta Paedagogica Vilnensia*, T. 18, p. 196–198.
- Thesaurus for Education Systems in Europe (TESE) (2009). Available on the internet: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/tools/116EN.pdf> (05/08/2010).

UNESCO Thesaurus (2010). Available on the internet: <http://www2.ulcc.ac.uk/unesco/> (05/08/2010).

Summary

DEFINITION OF THE MOST IMPORTANT EDUCATION SCIENCE TERMS

Vincentas Lamanauskas

University of Siauiai, Lithuania

In the latter years the main education terms became the point of rather active discussion. And it is natural, because over the last two decades education terminology expanded, a lot of new terms joined education sciences. On the one hand, such changes were caused by rapid education science development, abundant theoretical and empiric researches, on the other hand, after reestablishment of Lithuanian Independence, new possibilities opened to get acquainted with international practice, to adopt it to Lithuanian educational practice.

In 2010, in Lithuania various discussions on educology terminology questions were initiated. This year, on February 11, Lithuanian Republic Education board and Vilnius Pedagogical University initiated the meeting of educology scientists on usage of educology terms in educology scientific publications, in pedagogic activity and educational documents. As practice showed, it is very difficult to find common decisions. Ambiguity, abundance of various synonymic terms became prominent in educology; the process of emergence of new terms is practically out of control, chaotic. Quite a big part of new terms are contradictory (e.g. development education, global and/or international education). It becomes unclear, what is the place of the main (axial) terms in the whole education terminology system, how the hierarchy of the whole term system is kept (or is it kept).

Without attempting to go into exhaustive educology term analysis, we can give definitions of the main educology terms referring to systemic approach principle (Lamanauskas, 2004).

Education – organized, expedient and purposeful life experience (knowledge, abilities and values) acquisition for life (cognition, consideration, acting)

Education (enlightenment) - situational person (personality) and society's orientation in current situation expansion in various aspects.

Upbringing – education process when person's moral is formed through interaction of values and abilities.

Training – personality maturity guaranteeing parameters' comprehensive, constant and systemic expansion and development.

Teaching – education process when person's intellect is formed through the interaction of knowledge and person's abilities.

In fact, there is no absolute agreement among educology specialists regarding the usage of terms. Such an agreement can hardly be reached, because the same terms in different contexts acquire different meanings and can be differently interpreted. Education, first of all, is a complex, diverse phenomenon. On the one hand, by education we seek that a person would acquire knowledge and abilities (intellect formation), on the other hand – could perceive the world of values (moral formation).

Education, as a very complex system, features hierarchic structure and functional organisation. Changing easily any term or implementing a new one, we are trying, in fact, to change the system, very often not thinking about consequences. New terms matter cannot be end in itself. Education (enlightenment), obviously is multilevel, hierarchic, complex and developing social system requiring systemic attitude, systemic analysis, systemic research in general – in this case, on the education science terminology aspect.

Key words: *education terms, usage of terms, education science, definition.*

Received 10 June 2010; accepted 15 August 2010

Vincentas Lamanauskas

Professor, Department of Education, Siauliai University,

P.Visinskio Street 25, LT-76351 Siauliai, Lithuania

E-mail: v.lamanauskas@ef.su.lt

Website: <http://www.su.lt>